

● 'Hoe herken je design?' Marketeer Freek Holzhauser, redenaar op Spekta(kio) '89, wachtte even en gaf toen het antwoord: 'Het is mat-zwart en peperduur.'

Design, begreep het gehoor van de marktdeskundige, is prijzige nep, een truc om snobs mee te vangen.

Je zult dus maar designverzamelaar zijn. Aan verzamelaars kleeft toch al een zekere tragiek – ze hebben last van een passie die hen niet veel méér oplevert dan een eenzaam mooi moment en wat meewarigheid –, en als je dan ook nog eens een gepassioneerd liefhebber van kouwe drukte bent, dan heb je een wel heel beroerd lot getroffen.

De betrokkenen weten het. 'Het is een fiemel', stelt Wim Crouwel gelaten vast. 'En', vult Herman Domnisse aan 'het is ongeneeslijk'.

Sitzgeist

Crouwel, directeur van Boymans-van Beuningen, heeft privé last van stoelengekte. 'Mijn huis staat er vol mee. Het begon toen ik zelf stoelen maakte en ontdekte wat voor een fascinerend fenomeen een stoel is. Omdat hij een mengeling is van een plastic en een gebruiksvoorwerp, laat hij je als ontwerper een onwaarschijnlijke marge van vrijheden. Zelfs het comfort is flexibel: op de ongemakkelijkste stoel kun je nog altijd even je benen laten rusten.'

Vandaar dat Crouwel in de loop der jaren 'heel rustig enkele hoogtepunten uit de meubelgeschiedenis' in huis heeft gehaald. 'Welke? Van Charles Eames zijn grote luie fauteuil en één van zijn oudste stoelen, een polyester kuip met daaronder een heel dun onderstel van draad. Verder wat exemplaren van Gerrit Rietveld: een zigzag-stoel en de rood-blauwe, die heb ik van hem zelf gekocht. Er zit nog zo'n mooi plakkertje met een gedicht van Christian Morgenstern

Wim Crouwel met het kuipstoeltje van Eames. Op de achtergrond de stoel van Hans Coray. (Foto: Erik Hesmerg).

designfreaks over hun ongeneeslijke passie

door Matt Dings

verzamelen

Erik Hesmerg en Petra Everaars met hun verzameling meubelen en objecten. Op de voorgrond de tafel *Struttura Tremano* van Sottsass, met daarop een prototype van Michele De Lucchi's lamp *Spazial*. (Foto: Erik Hesmerg).

onder, over Sitzfleisch en Sitzgeist. Dan heb ik nog een aluminiumstoeltje met gaten van Hans Coray uit Zwitserland. Een stoeltje dat Willem Penaat voor de PTT ontwikkelde, daar ben ik heel gelukkig mee. Die hele hoge Willow Tree van Mackintosh. Een oud Thonetstoeltje. En zo nog het één en ander, zoveel is het niet, ik ben niet fanatiek. Ik wil ze ook allemaal gebruiken. Mijn absolute favoriet, ook in het gebruik, is mijn gele Eames-kuipe, een bijna los van de grond zwevende komvorm die prachtig om je lichaam sluit. Een stoel die demonstreert dat zitten betekent: je vijfenveertig centimeter boven de grond bevinden.'

Droomconsument

Is Eames' kuipe voor Crowel een ideale stoel, Crowel is op zijn beurt voor Eames een ideale gebruiker. Voor een ontwerper is de verzamelaar een droomconsument: hij kiest en koopt kritisch, ziet niet alleen vorm maar ook inhoud en beleeft een object optimaal. Tenzij het de designverzamelaar vooral te doen is om overwegingen van status of belegging, want van die soort zijn er natuurlijk ook te vinden.

Een designcollectie onderscheidt zich van menige andere verzameling, omdat ze in beginsel te gebruiken is. Er zijn vermoedelijk maar weinig filatelisten die met hun pronkstukken brieven frankeren, maar wie toonbeelden van bijzondere vormgeving verzamelt kan die als huisraad gebruiken. Ook al stáán stoelen beter dan ze zitten, dan nog zijn ze functioneel, omdat ze visuele en communicatieve waarden verschaffen waaraan een interieur ook moet voldoen.

Neem Erik Hesmerg, fotograaf te Sneek, collectioneur van het Sottsass-oeuvre. Hesmerg begon met het verzamelen van Jugendstil en Amsterdamse School, kreeg vervolgens belangstelling voor industriële vormgeving en ontdekte toen de vroege ►

Design en Nederland, dat blijft wennen. In de geschreven media is er dan wel veel welwillende aandacht voor het bijzondere produkt, maar ik moet me sterk vergissen of design staat in de volksmond toch vooral voor kouwe (en prijzige) drukte.

ontwerpen die Ettore Sottsass jr. voor Olivetti had gemaakt. 'In de jaren vijftig kwam Sottsass met heel vreemde ontwerpen, die nauwelijks bekend zijn en eigenlijk al naar Memphis verwijzen. Het was allemaal kleuriger en vreemder van vorm dan wat er werd ontworpen. Industrial design was per definitie zwart, grijs of wit, maar zijn typemachine was grijs met felgroene toetsjes, dat was heel gek. Zo maakten we met hem kennis en haast alles wat we verder van hem leerden kennen sprak ons aan. We verkochten de Jugendstil en begonnen Sottsass te verzamelen, de ontwerper van de eeuw wat mij betreft. Nu hebben we een collectie van zijn topstukken vanaf 1957 tot nu toe. Meubels, glas, keramiek, lampen, een totem, een uniek vliegend tapijt: we hebben hem redelijk compleet, al hebben we nog een klein verlanglijstje.'

De collectie wordt als huisraad gebruikt. 'En het is heel functioneel. Vooral in die zin, dat het heel vrolijk is om die kleuren en vormen om je heen te hebben. We waren in het begin bang dat het ons na vijf jaar de strot uit zou komen, maar integendeel. Ons Jugendstil-interieur hadden we op een gegeven moment wel bekeken. Het was zo compleet dat de spanning er helemaal af was. Maar dit interieur brengt je zo uit je evenwicht dat het te spannend is om te vervelen. Je leert er van.'

Anoniem design

Agnes Becht leeft niet temidden van haar collectie. Haar verzameling staat op zolder in rekken: ongeveer vijftienhonderd bakelieten gebruiksvoorwerpen.

De collectie was al eens te zien in Boymans-van Beuningen. Inmiddels heeft ook Japan er kennis mee gemaakt en volgend jaar reist de verzameling naar Italië. Agnes Becht: 'Mijn man en ik zijn er in de jaren zeventig mee begonnen en het groeit nog steeds. Het begon met vazen, dienbladen, doosjes die heel mooi sluiten en er kwam bij wat zich maar aandienende. Je komt de vreemdste dingen tegen. Schoenspanners. Voorwerpen waarvan je de functie absoluut niet kunt raden. Onlangs vonden we op een markt een prachtig, raadselachtig doosje. We hadden geen idee waarvoor het had gediend. Een transformator? Binnen een

week vonden we op een markt in Parijs eenzelfde doosje, met een kurk, en daar zaten twee porseleinen bakjes met gaatjes in. Het bleek een attribuut waarmee je zelf yoghurt kunt maken. Naarmate je uitzonderlijker voorwerpen zoekt, wordt het steeds fascinerender.'

De Bechts raakten in bakelieten produkten geïnteresseerd, 'omdat het vaak gaat om anonieme ontwerpen die prachtig van vorm zijn', aldus Agnes Becht. 'Doordat er kostbare mallen voor moesten worden gemaakt, kwamen de ideeën vaak van de technische mensen uit de fabriek. De vormen kwamen dan voort uit de mogelijkheden die zij in het materiaal zagen. Echte kitsch vind je nauwelijks.'

De verzameling naamloos design strekt van stekkers tot meubels. 'Ook buiten het bakeliet om zijn we nogal gek op meubels. Een tafel van Saarinen, lampen van Bauhaus, ontwerpen van de Amsterdamse School... Maar die verzamelen we niet, we zetten ze om ons heen en wonen ermee. Met een voorraadje moderne kunst erbij lijkt het me zo wel voldoende.'

Liefdesverhouding

Wat voor de één een liefhebberij is, is voor de ander een levensstijl.

Dat geldt voor Bruno Danese en diens vrouw Jacqueline Vodoz, 'uitgevers' van design te Milaan. Beroepshalve bestaan zij van design, maar ook in hun persoonlijke leven speelt het een hoofdrol. Zij omringen zich hartstochtelijk met bijzondere voorwerpen.

'Ik heb een liefdesverhouding met design', zei Danese me begin dit jaar. 'Het gebruiksvoorwerp is in wezen heel persoonlijk. In oude tijden nam men het mee het graf en de eeuwigheid in. Dat gevoel voor objecten zijn we kwijt, maar nog steeds heeft het object voor mij een zeer grote culturele betekenis.' En Jacqueline Vodoz: 'Als een object een culturele inhoud heeft, wordt de gebruiker er wijzer van. Het zegt dan iets over hoe er is nagedacht. Het straalt opvattingen uit. De meeste voorwerpen hebben die inhoud niet. Ik denk dat mensen vroeger bewuster waren van de waarde van een object en van hun keuzes. Je koos iets uit voor de rest van je leven. Nu kennen we

Bakeliet lampje uit de collectie Becht

Jan en Mieke Teunen temidden van hun objecten. Tegen de wand een schilderij van Bob Bonies. (Foto: Loek Kemming).

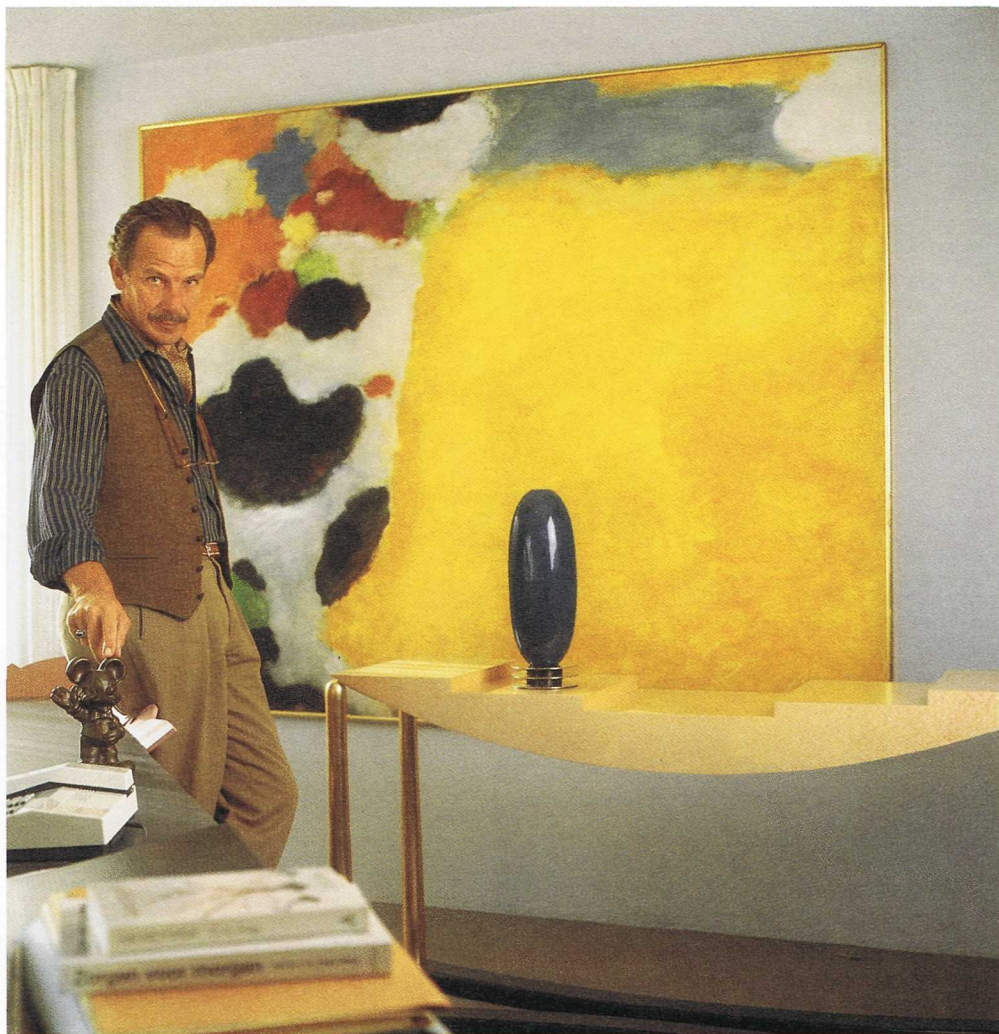

vooral wegwerpproducten.'

Design als levensstijl, die overtuiging kom ik ook tegen bij Teunen & Teunen, een Nederlands echtpaar dat in de Bondsrepubliek Duitsland design en kunst aan de man brengt. Jan Teunen: 'Menigeen die bij ons binnenkomt zegt: wat hebt u een prachtige design-collectie. Maar we zijn geen verzamelaars – we stellen ons interieur zorgvuldig samen.'

Hoe het allemaal zo ver kon komen: 'In 1971 zijn mijn vrouw en ik de grens overgetrokken met alleen een slecht vormgegeven koffertje bij ons. We waren – en zijn – zo hevig in kunst geïnteresseerd, dat we liever op de grond zaten met een goed schilderij aan de muur, dan op zomaar een bankstel en zonder schilderij. Toen we na een tijdje toch wel behoefte kregen aan een stoel, zeiden we tegen elkaar: al die domestic animals die we binnen kunnen halen moeten ondergeschikt zijn aan de kunst. We zijn toen heel zorgvuldig gaan zoeken. Van design wisten we weinig, geld hadden we ook amper, maar we wisten wel wat we wilden. Een produkt moest functioneel zijn, origineel, bescheiden, geen primadonna, het moest technisch en visueel lang meegaan.

Sindsdien hebben we bij elke aankoop consequent die eisen gesteld. Bestek? Liever niets, totdat we het bestek van Arne Jacobsen konden aanschaffen. Het stoeltje in de keuken werd Jacobsens "miertje". Toen er kinderen kwamen die ook een stoeltje moesten hebben kwam het exemplaar dat Zapper en Zanuso voor Kartell ontwierpen. We hebben heel lang geen televisie gehad. Niet omdat we niet tv wilden kijken, maar omdat we geen mooi toestel konden vinden. Totdat we de Black Box van Brionvega zagen. Toen er een boekenkast moest komen werd dat het systeem van Dieter Rams. Onze kinderen zijn opgevoed met Danese-speelgoed. Ik eet iedere dag twee appeltjes, en die schil ik sinds 1972 met het mes van Wirkkala. We hadden voor ons firmaatje een computer nodig. Normaal stel je dan een pakket van eisen samen en ga je op zoek. Ik ben naar Olivetti gegaan en heb gezegd: die computer van Sottsass wil ik hebben. Maar meneer, zeiden ze, die is niet geschikt voor uw bedrijf. Dan schrijft u de

Herman Dommissse met op de achtergrond het schilderij 'Golden Country' door Eugene Brands uit 1973, op de tafel 'Schwarzenberg' ontworpen door Hans Hollein (1981), een vaas in blauwe Japanse lak van Jean Lemmens. (Foto: Erik Hesmerg).

programma's maar om, maar het moet dit ding zijn, want dit is voor mijn gevoel het archetype van de personal computer. Misschien is dat het juiste woord: we hebben geen design verzameld, maar archetypes.'

- *Geen gemakkelijk uitgangspunt.*

- *Is er werkelijk geen uitzondering op deze regels in uw huis te vinden?* 'Onze kinderen houden heel erg van kitsch en daarin worden ze volledig gesteund door ons. Maar verder hebben we geloof ik geen uitzonderingen.'

- *Nergens een fout asbakje of een slordige prullenbak?* 'Nee. Daar zijn we rigoureuus in. Het komt niet eens binnen. Als we een keertje zoiets cadeau krijgen, dan verdwijnt het. We willen een dialoog voeren met onze omgeving en die moet op een bepaald niveau plaatsvinden.'

- *Een van uw eisen is bescheidenheid. Maar de produkten die u noemt zie je niet direct over het hoofd.* 'Omdat ze oorspronkelijk zijn. Maar ze zijn allemaal stil. Een asbak, een stoel, ze mogen niet brutaal zijn, niet om aandacht schreeuwen, ze mogen andere zaken niet willen verdringen. Als je die eisen consequent stelt ontstaat er harmonie. Omdat ze kwalitatief goed zijn gaan ze technisch lang mee, wat ook belangrijk is met het oog op het milieu; en omdat ze niet modieus zijn gaan ze ook visueel lang mee. Maar er zijn slechts heel weinig ontwerpers die zulke kwaliteit brengen.'

- *Een aards vraagje: hoe betaalbaar is een interieuropvatting als de uwe?* 'Dit is de goedkoopste manier van inrichten. Ten eerste zijn de produkten waar ik het over heb vaak niet zo duur als wel wordt aangenomen. Neem nu de briefopener "Ameland" van Enzo Mari, die heeft de schoonheid van een Brancusi maar is heel stil. Hij is in 1962 gemaakt, maar is over honderd jaar nog geldig. Kost niet meer dan een gulden of veertig. Bovendien zijn goede produkten bijna niet aan slijtage onderhevig.'

- *En u bespaart omdat u een hoop rommel gewoonweg niet koopt?* 'Ook dat. Maar wij zitten intussen zo vol, er zijn hier zo schandalig veel dingen binnengekomen... Mijn ideaal van wonen is inmiddels: een klein appartement met daarachter een grote loods, een soort rekwisietenkamer waar je

dingen uithaalt zodat je je interieur steeds opnieuw kunt arrangeren.'

Nestdrift

Een laatste representant van de soort: Herman Dommissie, reclamemaker.

Tot drie jaar geleden bouwde hij aan een collectie Art Nouveau en Art Déco. 'De verzameling was van museale betekenis, zoals dat heet, zowel in omvang als in kwaliteit. Ik had meer dan zeshonderd stuks Nederlands design waarvan het leeuwendeel in '86 is geveild bij Sotheby's, en het nodige Weens, Engels en Duits, dat via veilingen naar de betreffende landen is teruggekeerd. Ik had er echt genoeg van. Ik heb er altijd intens van genoten, maar op een gegeven moment kun je er zo weinig meer aan toevoegen. Als je kinderen groot zijn, moet je ook niet proberen ze vast te houden.'

Dommissie maakte de collectie te gelde, stopte een deel van de opbrengst in zijn reclame-onderneming en stak een ander deel opnieuw in het collectioneren. 'Tussen de bedrijven door had ik wat subverzamelingen aangelegd, zoals design van de jaren vijftig en eerder, en glas vanaf de jaren vijftig tot nu. Daar ben ik mee verder gegaan. En verder concentreer ik me op postmodern. Veel Memphis en Alchimia. Mijn kantoor is ermee gestoffeerd. Het is nogal megalomaan.'

- *Wat is dat voor een passie?* 'Ik denk dat het vooral met nestdrift te maken heeft. Je eigen omgeving scheppen. De een doet dat bij Ikea, de ander bij het Binnenhuis en een derde verzamelt. Ik heb me eigenlijk nooit voorgenomen te verzamelen: het bleek altijd de consequentie van de eerste aankoop te zijn. En vervolgens ben je er al gauw dag en nacht mee bezig. Je sleept een verzameling achter je aan die je gevangen houdt. Als je 's avonds thuiskomt van je werk, moet je toch nog een stuk documenteren en daarvoor nog even een paar boeken en oude tijdschriften naslaan, en dan kom je daarin een ontwerper tegen die je nog helemaal niet kent, maar die prachtig werk heeft gemaakt, en dan ga je weer daarnaar op zoek. De research en de contacten die je legt heb ik altijd de leukste aspecten van het verzamelen gevonden. Het is me, denk ik,

nooit zozeer om de heb gegaan.'

- *Kun je als verzamelaar nog onbevangen ergens heen?* 'Nee, het is een ramp. Mijn kinderen weten daar alles van. Die hebben zwaar geleden. Hop, daar moest paps weer naar een galerie of een museum. Daarom ga ik ook altijd naar onbewoonde eilanden met vakantie. Maar ja, dan ontdek ik wel weer iets archeologisch, loop ik scherven te zoeken. En die gaan ook weer mee naar huis.'

- *Hopeloos.* 'Het is ongeneeslijk. Maar het is wel een prima methode om over je midlife crisis heen te komen.'

- *Wat maakt design zo belangrijk voor u?* 'Ik ben wel een rare estheet. Ik design mijn leven, zou je kunnen zeggen. Ik maak keuzes.'

- *Waarom zou je voorwerpen zo'n grote rol in je leven geven? Je kunt wellicht beter een goed boek lezen dan praten over een goede asbak.* 'Zeker, maar ik probeer van tijd tot tijd een goed boek te lezen en ik praat nóóit over een asbak. Design speelt een belangrijke rol naast andere belangrijke zaken. Achter me staat een scheve boekenkast van Sottsass, aan de muur hangt een heel mooi schilderij van Eugène Brands en dan even verder staat een prachtige oude brievendoos uit het begin van de eeuw. Die voeren een dialoog met elkaar, en ik doe mee. Ik geniet van Brands, ik heb plezier om Sottsass, ik word ontroerd door die brievendoos... het is, om dat modewoord maar eens te gebruiken, een soort synergie tussen mensen en dingen.'